

KVISTMOSSEN OCH HULTET.

AV RUNE BLIDH

Jag kliver av min cykel vid Kvistmossen en söndag i början av september och står tyst och betraktar en flock talltitor som nervöst kvirrande flyger från träd till träd ivrigt pickande. Talltitan är nästan omöjlig att skilja från entitan på utseendet. Det är genom lätet man kan identifiera den.

Talltitan är en av dessa skogsfåglar som lever i anonymitet och som för de flesta människor enbart är en liten obetydlig fågel bland alla andra. Man måste, som Povel Ramel säger, ta på sig naturglasögonen och läsa av naturen för att upptäcka talltitan.

Fågelskådning är för många liktydigt med en rad grönklädda personer som står uppradade längs en kust, en insjöstrand eller i ett fågeltorn ivrigt spanande efter rariteter.

Men även skogen bjuder på scenerier med fåglar som aktörer. Under hela åttiotalet kretsade mitt liv kring långdistanslöpning. Det finns knappt en stig eller grusväg i skogarna runt omkring Kristinehamn som inte trampats av mina fötter. Oftast gick mina träningsturer i denna terräng där jag nu befinner mig, alltså banorna som utgår från Hultets friluftsgård eller längs Kvistmossvägen.

Jag blev aldrig någon löparstjärna vilket, förutom bristande talang, till viss del kan bero på att min fokus på löpningen distraherades av mitt intresse för naturen. Jag fascinerades av årstidsväxlingarna och när vi fortfarande hade riktiga vintrar på vår breddgrad kändes det som om jag sprang rätt in i våren, när jag i april såg årets första nässeljäril vid Kvistmossen.

Under alla år jag sprungit, gått, skidat och cyklat här har jag blivit vittne till många märkliga uppenbarelser. Varje år har jag stött på järpar i banorna. Dessa skogshöns har den lustiga egenheten att de inte flyger sin väg utan istället springer undan. Dock inte längre bort utan att de sedan på respektfullt avstånd kan stå och betrakta mig med samma nyfikna blick som jag betraktar dem.

Vid ett tillfälle befann sig en stor, ståtlig tjäderhane parkerad mitt i banan. Han varken flög eller sprang sin väg utan stod halsstarrigt kvar. Beaktande alla berättelser om argsinta tjäderhanar jag hört tog jag det säkra före det osäkra och sprang ut i periferin och passerade den stiligaste hönsfågeln skuttande bland blåbärsriset.

Spillkråkan är så stor att den ibland vid första anblicken fått mig att tro att jag sett en tjäderhane. Under novemberdagar, när inga andra fågelläten hörs, kan man höra spillkråkans vemodiga skrik. Det är precis som om den klagar över tystnaden och ensamheten i skogen, när inga andra fåglar mer än korparnas ödsliga kraxande gör sig gällande.

En av våra allra minsta fåglar är gärdsmysen. Den kan vara svår att få syn på, men ett par gånger har jag stött på den där den sitter på en gren med stjärtfjädrarna högfärdigt pekande mot skyn.

Mestågen är ofta ett fängslande skådespel. Och ser man noga efter upptäcker man att mesarna strikt delat upp trädens partier mellan sig. Längst ut på grenarna håller svartmesarna till och längst in till stammen tofsmesarna. Däremellan finns talgoxar, blåmesar, talltitor och kungsfåglar. Tidvis bebländar sig även nötväckor och trädkrypare med sina släktingar. Nötväckorna springer huvudstupa upp och ner på stammen, medan trädkryparen går i spiral uppför trädstammen, ständigt på jakt efter föda. Det är märkligt att se hur mesarnas tankar enbart verkar kretsa kring mat. Man skulle kunna kalla dem skogens hetsätare.

Nästan halva milbanan är avverkad vid Kvistmossen.

Foto: Rune Blidh.

En novemberdag när marken var frusen gick jag ut i skogen och satte mig på ett hygge här i närheten och tände en brasa. Helt plötsligt började det falla kottar ner mot marken från granarna i närheten. Till min oförställda glädje fann jag att träden var fulla av korsnäbbar. De bearbetade frenetiskt kottarna och släppte dem oförsiktigt ner mot marken, när allt det goda i dem var uppätet. Det var en av dessa lyckliga tillfälligheter som man ibland har turen att bli en del av.

Precis som när en lärkfalk en gång passerade nedre delen av Kvistmossvägen stolt uppvisande sin roströda gump. Att upptäcka en falk är alltid en sällsam tilldragelse. Man har inte lång tid på sig. Med sina långa, spetsiga vingar rör den sig irrationellt och försvinner lika fort som den dyker upp.

Det är alltid upphetsande att få syn på en fågelart man aldrig förut sett. Men att färdas långa sträckor enbart för att skåda en ny art och kunna pricka av den i fågelboken är en typ av ornitologiskt prylsamlande som har föga med naturvård att göra. Att kunna värdesätta de alldagliga arterna som finns i vår närmiljö gör ens sinne rikt och ödmjukt.

En kvällspromenad i banorna vid Hultet i april tillhör vårens höjdpunkter. Man hör då hur taltrasten och koltrasten sjunger ikapp, ivrigt ackompanjerade av sin släkting rödvingetrasten samt rödhaken, som med sin återhållsamma sång skänker aprilkvällen en speciell karaktär. Pricken över i blir ditsatt när man får syn på en järnsparv, som sitter i

toppen av en unggran och sjunger sin orytmska sång.

Kvistmossen är ett vackert stycke skog i början av juni, när skvatramen och hjortronen står i blom. Under mina år som joggare såg jag ofta huggormar här och gjorde ibland desperata hopp ut i blåbärsriset för att slippa utsätta mig för risken att trampa på den giftbärande slingerbulten. Numera ser jag sällan huggormar, vad det nu kan bero på. Jag kan inte påstå att jag saknar dem, men vet ju att de fyller sin funktion i ekologin.

Detta är storskogen. Mitt inne i vildmarken lever mystiken och poesin. Varje träd, varje grässtrå och varje mosse andas poesi. Om det vittnar inte minst namnen man ser – Kvistmossen, Vattmyren, Björnmyren, Långmarken och Änkans kulle. Det är namn som sätter fantasin i gungning och får en att respektfullt spana efter rovdjur. För inte så länge sedan såg jag under en skidtur färiska vargspår här i närheten. Varg! Ordet är så laddat att man knappt törs uttala det. Att ett djur kan föda så mycket hat hos en del människor! Tänk om vargen visste vilken kontroversiell varelse han är! Tidningarnas insändarsidor fylls år efter år av åsikter för och emot vargens rätt att existera.

Men när man ser hur Änkans kulle kalhuggits, ser sår efter tjocka processordäck och läser om att många arter är utrotningshotade, förstår man att det största hotet mot naturen och vår överlevnad är djur som går på två ben.

I ett radioprogram hörde jag en biolog säga att det just nu växer upp en generation av biologiska analfabeter. Det är en generation som saknar relation till naturen. När jag växte upp sade man att ”i den hollen bor det starar och i den svartvit flugsnappare”. På marken växte det mandelblom eller käringtand. Numera bebos holkarna av oidentifierade fåglar och på marken växer det blommor med olika färger. Artkännedom är ett behov som inte finns hos de som växt upp i den elektroniska prylmarknadens basarer.

Naturvårdare är ett åldrande släkte och man kan undra vem som i framtiden har kunskap och ork att föra naturens talan, när exploatörerna öppnar sina plånböcker och smörjer sina munläder.

I mediadebatten framställs ideligen naturvårdare som teknikfientliga bakåtsträvare. Genom att skapa den bilden lockar man garanterat inga ungdomar till naturens värn. I den ytliga världen kan man gråta floder över en katt som blivit rävföda, men rycka på axlarna åt att hela arter försvinner ur faunan.

Givetvis finns det naturintresserade ungdomar, men risken finns att de blir ansedda som udda figurer och därmed marginaliserade i det sällskapsliv där den kommersiella mediakulturens diktatorer sätter sina snäva ramar och regler för vad som anses passande och ”inne”.

Jag parkerar min mountain-bike och promenerar vidare längs 16-kilometersbanan. Den är kuperad på ett charmigt sätt och går över lingonröda marker

och blöta mossmarker. Under regnrika somrar kan det vara svårt att ta sig fram på vissa ställen. Från banan går även en avstickare, som förlänger den till 20 km. Där finns dessutom en stig som leder fram till Grenviken.

Skvatram i juni.

Foto: Lars Lönnhag.

Detta är en trakt som sällan besöks av människor. Detta föder en tanke. Tänk om det finns björn i skogen! Vad gör man om man möter en björn? Jag har ingen aning. Förmodligen skulle jag börja springa. Till min förvåning upptäcker jag att jag omedvetet småspringer. Jag saktar stegen och går i normal promenadtakt igen. Snart är jag tillbaka på Kvistmossvägen och inga björnar har varit synliga.

Jag går upp på den kalhuggna Änkans kulle och sätter mig en stund och tittar ner mot Mögsjön, som ligger där nere i dalen.

Skog, vidder, berg, dalar, sjöar – det är en hisnande känsla att befinna sig mitt inne i storskogen. Det är detta som jag finner så fascinerande med Kristinehamn. Här finns inte de spektakulära vyerna som runt Fryken, men är man intresserad av natur finns här inom ett par mils omkrets alla typer av landskap som man kan förväntas hitta. Här finns den vackra skärgården, de uppodlade och öppna landskapen samt milsvida storskogar med förrådiska myrar, ålderstigna granar och mystiska tjärn. Allt finns inom cykel- eller vandringsavstånd. Det är bara att ta för sig.

Jag känner ofta lockropen från skogen. Träden talar, fåglarna sjunger och säven susar. När man upplever främlingskap i tillvaron är naturen en tillflyktsort, där man återvänder till det ursprungliga, äkta och primitiva. I vår föränderliga värld känns det tryggt att veta att i naturen pågår inga omorganisationer, utan där lever kontinuiteten. Det kommer alltid en vår med vitsippor, bofinkar, svalor, fiskgjusar och liljekonvaljer. Och vid Kvistmossen kan man fortfarande se nässeljärilen i april. Här lever poesin och inspirationen. Visorna och dikterna finns bland träden och fåglarna. Om man använder sina öron på rätt sätt, hör man dem och jag plockar

dem och skriver ner dem. Här får drömmar liv, tankar och misstankar föds, ilska och irritation mildras och omvandlas till kärlekskväden, sinnena mjuknar och den påtvingade stressen faller sakta ner i en bottenlös myr. Man är liten som människa och inser att det finns krafter som är starkare och mer oförklarliga än all teknik i världen.

”Ej av denna världen var jag och oändlig vedermöda led jag för min oro, otro och min heta längtans skull” skrev Dan Andersson i ”Omkring tiggarn från Luossa”.

Och visst föder skogen längtan. Längtan efter något okänt och bättre. Ofta i en metafysisk mening. När dimman lägrar sig över mossen tycker man sig nästan se Oberon mana på sina dansande älvor, där de på lätta ben svävar över de våta markerna. Och i Spjutbäcken spelar näcken fiol. Eller är det gräshoppor jag hör? Eller kanske en härmande stare? För en drömmare och poet finns egentligen inget överkligt. Allt är levande.

Jag vandrar tillbaka längs vägen och återvänder till min cykel. Talltitorna är borta och en ringduva flyger upp och skrämmer mig lite grann med sina klapprande vingslag. En joggare passerar på milbanan och kämpar sig uppför backarna mot femkilometersmarkeringen. Blåbären är fortfarande ätbara och jag plockar ena handflatan full med bär och stoppar dem vällustigt in i munnen. Septembersolen sänder sina kärleksfulla strålar ner mot mossen i den höga, klara luften, som fortfarande andas lite sommar. Löven är på väg att ändra färg. Snart skall de än en gång falla ner och förmultna. Lövträden ska stå där nakna och utlämnade, medan kylan och mörkret lägrar vår nordliga region, innan de styrkta av solen och värmen får nytt liv och än en gång ikläder sig sin gröna prakt i det eviga kretsloppet av årstider och årtal.

Jag cyklar tillbaka mot staden, men vet att jag återvänder igen och igen och igen. Jag återvänder skidåkande på vintern, om vi skulle välsignas med snö. Jag återvänder till våren, när trastarna, rödhaken och järnsparven sjunger. Jag återvänder i juni, när skvatramen och hjortronen står i blom. Jag återvänder i juli, när blåbären är mogna. Jag återvänder under förhösten, när lingonen lyser röda som rubiner i skogen och jag återvänder under den sena hösten, när älgjägarna gjort sin plikt och spillkråkan och korparna skriker ut sin ödsliga längtan. Detta är en plats jag alltid kommer tillbaka till för rekreation och eftertanke.

När jag närmar mig Haga koloniträdgårdar passerar en plog med ett tiotal tranor ovanför mig. Ett sommarens järtecken. Hösten är på ingång och sommaren är dömd att dö. Jag tycker det var helt nyss som jag såg tranorna bilda sin plog och flyga i motsatt riktning. Tiden har sin obevekliga gång och tranorna har i likhet med de andra fåglarna utfört sin gärning – att fortplanta sig. Tänk om det också är människornas enda egentliga plikt här i livet – att se till att släktet lever vidare. Kanske vår mission inte är märkvärdigare än så. Om vi inser det kanske vi också lär oss att bättre vårda den natur och de betingelser som är en förutsättning för liv.

Uppfylld cyklar jag in i staden redo att möta ännu en vardag fylld med plikter och ofrivilliga åtaganden, men jag vet att femton minuters cykelväg häriifrån ligger Kvistmossen kvar och väntar tålmodigt på att jag, iklädd mina naturglasögon, skall återvända för att befria mig från den vardagligt grå ballasten och hämta ny inspiration.